

Les desigualtats ètniques i la formació dels espais locals

Xavier Rambla

Universitat de Vic
xavier.rambla@uvic.es

Resum: La comunicació explora com la política social i l'estructura social contribueixen a modular les desigualtats ètniques. Avança hipòtesis sobre la influència de les polítiques d'integració municipals sobre les vessants mercantil, domèstica i associativa de les desigualtats ètniques.

1. Introducció

Aquesta comunicació es pregunta fins a quin punt les polítiques locals d'integració configuren relacions ètniques diferents en diverses localitats de Catalunya. Per això s'inspira en un marc teòric general que defineix l'estructura social i la política social, i en algunes discussions acadèmiques sobre els factors del racisme.

Resumiré breument el marc teòric general per emmarcar la discussió específica sobre el racisme. Adelantado *et al.* (1998) han suggerit que l'estructura social entrelliga uns camps d'activitat (hi destaquen el mercat, l'Estat, l'esfera de les associacions i l'esfera domèstica) i uns eixos de desigualtat (és a dir, distribucions desiguals de recursos entre grups socials). També han entès que la política social és el conjunt de decisions estatals que pretenen gestionar les desigualtats entre grups, i que aquestes decisions operen combinant mercaderies, prestacions, cures domèstiques i projectes associatius. La política social, doncs, intenta reestructurar uns aspectes particulars de les vessants de l'estructura social. En fer-ho, d'una banda suavitza, reproduceix o polaritza

les desigualtats socials i, d'una altra, delimita unes fronteres socials entre els camps d'activitat estructurals.

En aquests termes, la qüestió és la següent: de quina manera una política social (com són les polítiques locals d'integració) afaïçona els camps d'activitat mercantil, domèstic i associatiu en diferents localitats, i provoca alguna mena d'impacte sobre les desigualtats ètniques? El marc teòric també dona peu a establir altres relacions hipotètiques entre les dimensions dels dos conceptes, però en aquest cas optarem per remarcar només les relacions incloses a la pregunta. Els apartats següents reinterpreten alguns debats sobre el racisme a partir d'aquest esquema i avancen tres hipòtesis.

2. La dimensió ètnica de l'estructura social

L'etnicitat és una manera de classificar grups socials segons les pràctiques socials que s'atribueixen o se'ls atribueixen. Avui en dia es discuteix si l'etnicitat configura un vincle primordial per a tots els grups, o bé si no és una construcció social com moltes d'altres (Hutchinson i Smith, 1995). Diverses raons m'indueixen a optar per la segona definició:

a) Els criteris de diferenciació ètnica són variadíssims. Els nacionalismes, que els han adoptat per *imaginar* comunitats culturals i polítiques, han recorregut a les diferències lingüístiques, religioses, de parentiu, o simplement a la invenció d'un mite sobre l'origen comú.

b) Els condicionants socials a què les diferències ètniques han fet referència també són variadíssims. La desigualtat de classes socials, la colonització, la formació d'estats postcolonials, el nacionalisme, l'estatalització de les castes a l'Índia o a l'Amèrica Llatina, etc., proporcionen una vasta literatura a aquest respecte.

Els grups ètnics han establert relacions desiguals en moltes ocasions. Aquestes línies de desigualtat de fet són una característica de moltes estructures socials. Es pot entendre que l'eix ètnic de desigualtats emergeix de les distribucions desiguals de recursos en els quatre principals camps d'activitat que regionalitzen l'estructura social (Adelantado *et al.*, 1998): p. ex. el mercat se segmenta sovint al voltant de les diferències ètniques; els estats les regularitzen de manera desigual; les associacions de les minories són difícils de constituir per molt que els puguin ser imprescindibles, i algunes diferències ètniques molt sovint només es toleren a dins de l'esfera domèstica.

Aquestes desigualtats ètniques condicionen les pràctiques socials, d'una banda, i es manifesten mitjançant aquestes pràctiques socials, de l'altra. D'ençà que s'han engegat programes socials per garantir la igualtat d'oportunitats, s'ha remarcat la importància dels factors que obstaculitzen aquest objectiu malgrat les accions afirmatives o la integració escolar. D'això, els teòrics anglosaxons n'han dit «racisme institucional» (Rex, 1986; Troyna, 1993), és a dir, factors que provoquen efectes perversos discriminatoris tot i que una intervenció persegueixi eliminar les desigualtats. Tanmateix, més que reduir-los a aquest aspecte, potser és millor entendre que aquesta mena de factors condicionen totes les accions socials sense que els actors en tinguin plena consciència, i adquireixen un significat ètnic en la mesura que les diferències ètniques vehiculen relacions més o menys igualitàries en una estructura social. Condicionen tant les iniciatives igualitàries com poden condicionar altres accions socials, i provoquen efectes perversos molt visibles quan l'objectiu d'igualtat és molt explícit i valorat, però segurament també provoquen molts altres efectes volguts i no volguts que no són tan visibles.

Les desigualtats ètniques també poden encarnar-se en les pràctiques quotidianes. Entre les moltes coses que donem per descomptades figuren molt sovint les interpretacions d'aquestes diferències, que poden afavorir o bloquejar una llengua, fer atractiu o repulsiu un menjar, etc. D'això, se n'ha dit «racialisme» o «racialització» (Rex, 1986; Troyna, 1993), i sens dubte comporta efectes molt marcats quan el seu efecte s'afegeix sobre una desigualtat estructural. Però a més dels problemes ètics que suscita, cal entendre que la dimensió pràctica de les desigualtats ètniques impregna fàcilment la vida quotidiana fins al punt que les fa *naturals* per a les dues parts. I, és més, no totes les pràctiques socials activen les diferències ètniques amb la mateixa intensitat, i molt sovint les activen alhora que activen altres diferències de classe o de gènere (McCarthy, 1993).

Les desigualtats ètniques poden assenyalar els límits entre les esferes mercantil, estatal, associativa i/o domèstica de l'activitat pel fet que condicionen i activen les accions socials. És evident que es manifesten simultàniament en tots aquests camps i que en cadascun poden reforçar els altres. Però també cal tenir en compte que, si la societat s'ha estructurat en aquestes vessants, és fàcil que les diferències ètniques adquireixin un significat molt rellevant allí on es posen en contacte l'Estat, el mercat, les associacions i l'espai domèstic. De fet, els estudis de gènere han mostrat molt sovint que el paper social de les dones es converteix en un *marcador* pràctic dels grups ètnics i en una poderosa garantia simbòlica de la seva reproducció (Stolcke, 1992; Yuval, 1997; Colectivo Ioè, 1994). Doncs bé, si el paper dels homes i

de les dones en les diverses vessants de l'estructura social no és el mateix, sobretot perquè el patriarcat occidental ha feminitzat l'espai domèstic i ha masculinitzat els altres espais, és raonable suposar que probablement aquests marcadors ètnics s'activin allà on aquest espai domèstic conflueix amb els altres, en particular allà on les minories ètniques han de confrontar els seus problemes amb els serveis públics.

El racisme és la legitimació de les desigualtats ètniques estructurals i pràctiques mitjançant un discurs explícit (Troyna, 1993). És un fenomen molt evanescent que no es restringeix ni a les teories intel·lectuals de la raça formulades al segle XIX ni a l'essencialisme que considera incommensurables les diferències culturals, sinó que sorgeix en moltes circumstàncies com una racionalització d'unes jerarquies estructurals que poden ser més o menys presents en la vida pràctica. El problema d'estudiar i combatre el racisme no és tant el d'esbrinar i rebatre el que diu sinó el d'entendre com catalitza les desigualtats estructurals i pràctiques (San Román, 1995).

El racisme alterna entre les racionalitzacions reificadores i personificadores de les situacions socials (Windisch, 1992). Hom fa servir la reificació quan interpreta que els esdeveniments responen a forces supraindividuals inexorables; en canvi, fa servir la personificació quan atribueix els esdeveniments exclusivament a l'acció voluntària d'algú. Algunes recerques sobre el racisme assenyalen que intenta reificar les desigualtats o essencialitzar les diferències per a resoldre conflictes concrets (Wieviorka, 1992), i que en aquestes circumstàncies hom passa molt de pressa de la sensació d'impotència –reificació– a les teories de la conspiració –personificació– (Windisch, 1992).

En conseqüència, el racisme és un discurs que fa referència a una realitat social però només s'activa en condicions concretes (San Román, 1995). Sens dubte, les desigualtats legals i mercantils que sancionava l'*apartheid* o la segregació urbanística a França activen diferències ètniques que adquireixen una significació molt intensa i serveixen de base a uns racismes molt explícits. Ara, unes desigualtats ètniques més concentrades en barris i localitats, reforçades per pràctiques que els atribueixen molt sentit, configuren una forma més difusa de racisme que pot quallar o no en discursos explícits (Delgado, 1998).

3. La dimensió local de les desigualtats ètniques

Al començament de segle un dels primers problemes que va plan-tejar-se la sociologia a França i als Estats Units (EUA) va ser el de defensar la possibilitat que els immigrants s'assimilessin a les noves so-

cietats. Contra les teories de l'herència, Durkheim va argumentar que la solidaritat orgànica facilita l'assimilació en la mesura que desvincula la integració social dels trets ètnics. L'escola de Chicago va estudiar el procés pel qual les primeres generacions s'integraven als EUA si aconseguien reestructurar les seves cultures d'origen. Va defensar que la seva ubicació urbana canviava com la dels grups socials autòctons, i va mostrar que les segones generacions acabaven adquirint la llengua i els costums nord-americans (Beaud; Noiriel, 1992).

La crítica del racisme nazi després de la Segona Guerra Mundial va llençar el nadó (el caràcter sociològic de l'assimilació) amb l'aigua (el concepte de *raça*) en proscriure el terme *assimilació*. Les teories de l'Escola de Chicago van continuar explicant com podien integrar-se els immigrants a les metròpolis occidentals gràcies a un joc de paraules que restringia el problema als termes de la mobilitat social. Tanmateix, en descobrir-se els bloquejos d'aquesta suposada mobilitat, com ara la reproducció social o la segmentació laboral, el model va desembocar en una aporia: els immigrants no s'han d'assimilar per força però de fet no s'integren.

Durant els anys vuitanta la sociologia ha replantejat el problema argumentant que les relacions interètniques varien significativament segons el context local (Rex, 1986; Troyna, 1987; Wieviorka, 1992). La possibilitat de mostrar una varietat de situacions permet distingir l'assimilació (adquisició de nous trets culturals) de l'aculturació (pèrdua de la identitat) i explicar que les reaccions racistes no responen només a la tradició imperialista o als supòsits etnocèntrics de les cultures occidentals, sinó també als conflictes reals que s'obren a escala local (Rex, 1986; San Román, 1995).

Diverses raons aconsellen d'estudiar la dimensió específicament local del racisme. En primer lloc, com que l'estructuració social del mercat, l'estat i la domesticitat ocorre sobretot a escala local, les relacions de classe i de gènere poden variar molt entre localitats. Per tant, també poden variar molt entre localitats els conflictes entre minories i majories, o entre immigrants i autòctons, arran de la utilització dels serveis públics (San Román, 1995).

En segon lloc, la mateixa integració sistèmica (anònima) que ha imposat la burocràcia per sobre de les altres formes de dominació, ha obert unes zones d'incertesa que donen autonomia als sistemes d'acció social a escala local (Reynaud, 1989). De fet, les polítiques interètniques varien molt entre localitats (Rex, 1992; Troyna, 1993).

En tercer lloc, l'espai local catalitza l'acció col·lectiva en la mesura que els agents socials poden competir per a dotar de sentit el seu entorn, és a dir, convertir-lo en un indret on poden fer la seva vida en comptes d'un lloc regulat per xarxes anònimes. Aquesta forma d'acció

col·lectiva encara és més important ara que la globalització ha erosionat la integració estatal de les societats (Castells, 1997). En realitat, els estudis francesos indiquen que l'espai sociopolític del racisme s'eixampla a les localitats on la crisi de l'assalariat i la descomposició de l'associacionisme obrer coincideixen (Wieviorka, 1992).

En quart lloc, la dimensió local del racisme explica la varietat de manifestacions entre les classes socials. La classe mitjana funcional no està en competència directa amb les minories perquè els seus interessos i el seu àmbit d'acció sobrepassen l'escala local; en canvi, el racisme radical apareix més fàcilment entre la classe mitjana patrimonial i la classe obrera, atès que el seu espai social és molt més local (Stoer, 1995).

En cinquè lloc, la primera línia dels serveis públics que poden integrar les minories ètniques a les societats amb l'Estat del benestar és precisament local (Maluquer, 1997). Aquesta observació ha suggerit que les majories i les minories s'enfronten sovint pel consum col·lectiu de serveis, que pal·lia les mancances del consum privat (Saunders, 1987). Però la provisió de serveis no es pot conceptualitzar sempre com una forma de consum, sinó que també pot ser una prestació estatal, un projecte associatiu o una atenció personal (Adelantado *et al.*, 1998). Per tant, la dimensió local dels serveis públics és particularment rellevant i complexa quan volem entendre la convivència o la conflictivitat entre grups ètnics.

Aquesta dimensió local del racisme, malgrat tot, és una vessant més de les desigualtats ètniques. Estudiar-la vol dir esbrinar quines possibilitats s'obren i es tanquen per a unes eventuais intervencions interculturals; ara bé, cal recordar que les desigualtats ètniques també es manifesten a escala nacional (segmentació laboral, polítiques d'immigració, etc.) i global (distribució mundial de la riquesa, formació de regions politicoeconòmiques mundials, etc.).

4. Les desigualtats ètniques a Catalunya

La reflexió sobre les desigualtats ètniques i la seva dimensió local és tan abstracta com tots els intents de posar en relació els conceptes que provenen de teories i d'especialitats acadèmiques diverses. En aquest sentit, és evident que es pot projectar sobre l'anàlisi d'una societat concreta de moltes maneres. Presento tot seguit una d'aquestes possibles projeccions, referida a Catalunya, que es concreta en tres hipòtesis:

1. La hipòtesi dels marcadors ètnics, que analitza com les polítiques locals d'integració i els mercats laboral i urbanístic constitueixen les desigualtats ètniques locals.

2. La hipòtesi de la mediació, que analitza com aquestes polítiques remodelen les classificacions ètniques en posar-se en contacte amb les llars de les minories.

3. La hipòtesi de la política de l'etnicitat, que analitza com els governs locals i les associacions poden elaborar uns projectes col·lectius que també remodelen les classificacions ètniques en diversos sentits.

Abans de detallar les hipòtesis, val la pena aturar-se un moment a definir què és una política local d'integració. Ras i curt, és una política pública que regula una desigualtat social. Per tant, d'una banda, d'una política local d'integració de les minories se'n poden distingir les dimensions simbòlica (definició del problema), d'estil (manera de negociar el procés), substantiva (continguts) i operativa (organització de les activitats) (Gomà i Subirats, 1998); i de l'altra, se'n pot cercar la relació amb les esferes de l'estructura social (Ade-lantado *et al.*, 1998).

Maluquer (1997) ha recollit prou informació empírica per a esbossar en què es concreten les dimensions de les polítiques adreçades als immigrants a la província de Barcelona. La dimensió simbòlica oscil·la entre la pressió que alguns sectors, i alguns ajuntaments a voltes, exerceixen contra aquestes minories, i el temor que altres expressen perquè la seva concentració territorial podria obstaculitzar-ne l'assimilació. La dimensió d'estil denota una distància entre la directriu que proposa als ajuntaments de crear consells consultius sobre el tema i l'escassetat d'aquestes iniciatives. Així, es detecten pocs consells, o bé consells on les minories no tenen veu, i això contrasta amb la multiplicació de les seves associacions, entre les quals Maluquer destaca les associacions mixtes de dones de diferents ètnies o, d'una altra banda, contrasta la lentitud a convocar els consells amb els conats de conflicte per raons religioses o per suposades mostres de favoritisme dels serveis socials municipals a favor de les minories. En la dimensió substantiva, l'autora enregistra que l'empadronament acaba sent un dret gracioble segons la municipalitat; que es comença a fer estudis; que s'han engegat alguns programes específics; que alguns ajuntaments han buscat solucions sanitàries parcials per als immigrants irregulars, que no hi ha pràcticament immigrants a la formació ocupacional, i que en molts llocs les escoles d'adults estan plenes de dones immigrants. Per últim, s'observen tres tendències quant a la manera d'organitzar operativament les mesures: en primer lloc, l'atenció als immigrants es considera matèria de

serveis socials, els quals solen tenir una actuació discrecional i culpabilitzadora malgrat la formació específica que reben; en segon lloc, tothom encarrega la sensibilització intercultural a l'escola, i en tercer lloc, molts ajuntaments han entès que, de la immigració, se n'han d'encarregar les ONG, tot i que a vegades es reconeix explícitament la necessitat de coordinació. En suma, les polítiques locals d'integració estan molt vinculades a les polítiques de serveis personals, i per tant l'orientació d'aquestes emmarca la d'aquelles.

Així doncs, les hipòtesis es poden formular llavors en els termes següents:

1. *Les polítiques locals d'integració* poden contribuir a convertir els marcadors ètnics en un veritable *capital cultural negatiu* que coarta per endavant les oportunitats dels individus. Aquest capital cultural negatiu s'adquireix d'acord amb les classificacions socials dels espais locals (Bourdieu, 1993). Per això, la competència per nínxols laborals o per serveis públics pot despertar les ires racistes dels pobres a dins de la majoria, més que no pas dels benestants.

D'una banda, el mercat per si sol manipula el capital cultural de les persones, tant el positiu com el negatiu. Així s'explica que les minories i les majories ètniques comencin sovint un conflicte que pot desembocar en reaccions racistes de les majories quan competeixen per un nínxol laboral. Quan això succeeix, el nínxol laboral se sol situar en els segments primari subordinat o secundari del mercat de treball. De moment a Catalunya aquest conflicte s'ha obert entre minories en la mesura que els gitanos i alguns immigrants competeixen per la venda ambulant (San Román, 1994). Ara bé, de moment no conec cap estudi sobre l'eventualitat que la presència d'immigrants a la construcció, l'agricultura o els serveis domèstics susciti conflictes, o almenys per què no els suscita si aquest és el cas.

D'una altra, el conflicte interètnic s'agreuja molt sovint quan una administració aplica una política social sense tenir en compte les condicions particulars d'una localitat: p. ex. concentrar els gitanos o desatendre els equipaments (San Román, 1994) o bé classificar burocràticament els peticionaris d'habitatge (Aguilar *et al.*, 1995). La diferenciació ètnica, sempre latent, s'activa (Rex, 1986) quan la mateixa política pública concreta els interessos de les parts i no els satisfà, sobretot si aquest incompliment pot institucionalitzar el capital cultural negatiu d'un barri, d'una escola, etc. En ambdós casos la política social modula les desigualtats ètniques en la mesura que delimita el mercat laboral o proporciona uns equipaments, i els conflictes esclaten en els intersticis d'aquesta regulació.

2. *La relació entre les minories ètniques i els serveis públics (sobretot, les escoles i els serveis socials d'atenció primària) pot acabar estigmatitzant les primeres.* Aquests serveis públics s'organitzen com a burocràcies professionals, les quals divideixen les seves operacions per àmbits d'acció específics que només connecten parcialment, llevat del reduït nombre d'ajuntaments que segueixen polítiques participatives, integrals i comunitàries de serveis personals (Brugué i Gomà, 1997). D'aquesta manera la immigració i les minories es converteixen en el problema d'algunes escoles i dels serveis socials d'atenció primària d'alguns municipis. Els treballadors i les treballadores de primera instància a càrrec d'aquests serveis públics intenten encabir els immigrants en la cultura universalista dels drets socials. Llavors la diferència es converteix en un estigma, perquè els diferents no encaixen (Laparra *et al.*, 1995), i aquest mateix estigma soluciona molts problemes de gestió: explica la saturació *perquè no volen integrar-se*, legitima un ordre de prioritats escolars o assistencials a priori, justifica que en algunes localitats s'eviti l'empadronament de les minories mentre que en altres es facilita, etc. (Maluquer, 1997).

De l'altra banda, les dones immigrants o de les minories ètniques, com les de la majoria autòctona, solen ser les usuàries adultes de les escoles i dels serveis socials. Davant d'aquestes instàncies descobreixen que han d'amagar alguns trets culturals que les desacrediten als ulls d'aquestes institucions, però potser de vegades aprenen a utilitzar les contradiccions dels estigmes en benefici propi; en suma, estableixen els seus marges d'interacció d'acord amb els estigmes que els són atribuïts; p. ex., les escoles lamenten l'escassa participació de les famílies magribines (Pascual, 1992), i aquestes no entenen que l'escola necessiti les famílies per a ensenyar, però les dones magribines han elaborat un veritable projecte educatiu per als seus fills i filles que al Marroc seria molt més difícil de satisfer (Colectivo Ioè, 1994).

Una de les parts de la relació estigmatitzadora s'explica un problema gràcies als seus estereotips, i l'altra potser decideix quines interaccions engega segons aquests mateixos estereotips. Sens dubte amb aquestes suposicions ni acabem d'explicar tota l'estigmatització ni totes les estratègies en joc, però salta a la vista la proximitat entre aquesta mena de relacions socials i la teoria de Goffman (1967) sobre l'estigma. Queda per veure si aquesta teoria pot resultar profitosa per a concretar la hipòtesi.

De tota manera el que sembla evident és que les relacions ètniques i les relacions de gènere s'encreuen a la frontera entre l'Estat i les llars, i que la influència del gènere en la reproducció dels grups ètnics podria ajudar a entendre aquesta qüestió.

3. *Les polítiques locals d'integració delimiten el camp de la política de l'etnicitat.* La política de l'etnicitat és el camp de les estratègies adreçades a definir les classificacions ètniques i, per tant, abasta tant les mateixes classificacions com els actors socials que intenten ratificar-les o qüestionar-les. Diem aquí *política de l'etnicitat* en el sentit de 'camp d'activitat', en anglès, *politics*, mentre que les *polítiques d'integració* fan referència a 'decisions concretes', en anglès, *policies*.

Les classificacions ètniques han adoptat una forma particular a Catalunya. Woolard (1989, p. 142) va distingir fa anys que la clau d'aquestes classificacions era la llengua, però que els referents variaven segons quin grup les evoqués. Així, al seu treball de camp els catalanoparlants recordaven sempre que la llengua catalana, i per tant el grup ètnic consegüent, havia estat oprimida a Espanya; tanmateix, els castellanoparlants només hi estaven d'acord quan el referent era el conjunt d'Espanya, però no entenien que el català estigués oprimat a Catalunya. Ambdós grups, doncs, es definien respecte a uns referents que situaven enllà dels espais locals. En alguns estudis he pogut comprovar que els referents locals compliquen aquest joc simbòlic (Rambla, 1997). Quan diversos informants s'autoclassifiquen, a la regió metropolitana de Barcelona les classificacions lingüístiques solen aparèixer després de les autoposicions de classe social, i només es projecten indirectament sobre la localitat. Però en altres territoris, com ara les Terres de l'Ebre o la Franja d'Aragó, la classificació predominant és la referència a la localitat, sobretot quan s'expressa així un conflicte entre la ciutat i el camp, i la classificació etnolingüística només apareix en segona instància.

Per tant, la presència de minories ètniques (molt probablement) obliga a establir unes comparacions intralocals, és a dir, introdueix un referent al qual les classificacions etnolingüístiques atorguen un sentit secundari. Una persona immersa en aquestes classificacions manca de recursos simbòlics per a fer explícites les relacions ètniques locals. Llavors la seva percepció es troba entre dos extrems: o bé les atribueix a uns canvis econòmics i territorials reificats, o bé les *personifica* en la voluntat de l'altre grup, però se li fa difícil d'enllaçar el marc de referència de la seva autoclassificació amb aquestes relacions locals. Salvant moltes distàncies, aquest és un fenomen relativament similar al que Wieviorka (1992) i Bourdieu (1993) han detectat a França, si més no en la mesura que allí el racisme és una manera d'expressar unes anomalies i uns temors que també són locals.

Els actors socials involucrats en la redefinició o la ratificació de les classificacions ètniques acostumen a ser associacions. Les minories comencen a associar-se, com han fet els gitanos des de fa anys, o com

fan ara els immigrants marroquins (Maluquer, 1997). Ara, aquestes associacions no són monolítiques: p. ex. les associacions marroquines reflecteixen les diferències entre àrabs i berbers, entre creients i laics, o entre iniciatives del Consolat del Marroc i altres iniciatives més espontànies (Colectivo Ioè, 1994; Maluquer, 1997); i també comença a ser corrent de trobar associacions mixtes de catalans i d'immigrants, o a voltes de dones autòctones amb dones immigrants. D'altra banda, les associacions de veïns, que malgrat les seves limitacions són les associacions locals per antonomàsia de les majories ètniques, estan profundament dividides entre el rebuig i les iniciatives interculturals. A més, es detecta que els ajuntaments acostumen a concertar serveis amb les associacions mixtes i a subvencionar directament les associacions d'immigrants (Maluquer, 1997). (El cas dels gitanos presenta diferències importants com es pot observar a San Román [1994], que no comentarem.)

Doncs bé, les polítiques locals han generat una política de l'etnicitat que flota sobre dos buits socials: en primer lloc, encara no s'ha aclarit la classificació etnolingüística dels autòctons a escala local; en segon lloc, els ajuntaments i les associacions de minories (o mixtes) poden negociar, però sempre penja sobre aquests processos l'espasa de Dàmocles d'algunes associacions de veïns i d'alguns mitjans de comunicació locals, que sovint expressen de sobte el rebuig a les minories.

4. Conclusió

Es pot argumentar que les relacions entre l'estructura social i la política social expliquen bona part de les relacions ètniques a les localitats de Catalunya. Queda molt per explicar, però alguns problemes de recerca es poden delimitar per aquesta via.

Les desigualtats ètniques són una més de les desigualtats socials, i s'encreuen amb les desigualtats de classe i de gènere. A més a més, aquestes desigualtats no sorgeixen només del mercat sinó també dels àmbits estatal, associatiu i domèstic d'una societat. Queda molt per dir de tot això, però si més no és clar que el racisme és un maremàgnum de discursos que intenten naturalitzar aquestes desigualtats, i que aquest maremàgnum pot cristal·litzar en estratègies col·lectives per molts factors que són presents a Catalunya.

Les desigualtats ètniques contribueixen a formar els espais locals. Ja sia perquè els conflictes ètnics són locals, o perquè les relacions ètniques varien força entre localitats, o perquè en algunes localitats la descomposició del món industrial indueix al racisme, o perquè la

classe mitjana patrimonial i la classe obrera són molt més locals que la puixant classe mitjana funcional, o ja sia perquè la primera línia de l'Estat del benestar és local; comptat i debatut, moltes raons ens aconsellen d'estudiar aquest aspecte.

Les desigualtats ètniques locals poden respondre a la regulació dels mercats laborals o urbanístic, però potser també a una gestió etnocèntrica i sexista dels serveis socials, o també als buits de la política de l'etnicitat. En suma, les possibilitats de desenvolupar programes interculturals hi són, si hom afina les intervencions, transforma la gestió dels serveis i eixampla els conductes i els temes de la negociació. Però és clar que aquestes possibilitats no depenen tan sols de l'esforç de les minories per a integrar-se (Maluquer, 1997) sinó també de la capacitat de les majories per a reorientar-se.

Bibliografia

- ADELANTADO, J. [et al.] (1998). «La relación entre estructura y política sociales: un modelo de análisis». *Revista Mexicana de Sociología*, núm. 60/3, p. 123-156.
- AGUILAR, M. [et al.] (1995). «Exclusión social y políticas de integración en la Comunidad de Madrid». *Economía y Sociedad*, núm. 18, p. 217-232.
- BEAUD, S.; NOIRIEL, G. (1992). «Penser l'intégration des immigrés». A: TAGUIEFF, P. A. *Face au racisme*. París: La Découverte.
- BOURDIEU, P. [et al.] (1993). *La misère du monde*. París: Minuit.
- BRUGUÉ, Q.; GOMÀ, R. (1997). *Mapa de serveis personals*. Cerdanyola: Diputació de Barcelona.
- CASTELLS, M. (1997). *The Power of Identity*. Oxford: Blackwell.
- COLECTIVO IOÈ (1994). *Marroquins a Catalunya*. Barcelona: CEREM.
- DELGADO, M. (1998). *Diversitat i integració*. Barcelona: Empúries.
- GOFFMAN, E. (1967). *Estigma*. Buenos Aires: Amorrortu.
- GOMÀ, R.; SUBIRATS, J. (1998). *Las políticas públicas en España. Contenidos, redes de actores y niveles de gobierno*. Barcelona: Ariel.
- HUTCHINSON, J.; SMITH, A. (ed.) (1995). *Ethnicity*. Oxford: Oxford University Press.
- LAPARRA, M. [et al.] (1995). «Iniciativas locales y comunitarias en la lucha contra la exclusión». A: SARASA, S.; MORENO, L. *El estado del bienestar en la Europa del Sur*. Madrid: CSIC.
- MALUQUER, E. (1997). «Municipis i immigració». A: DIPUTACIÓ DE BARCELONA. *Informe sobre immigració i treball social*. Barcelona: Diputació de Barcelona.
- MCCARTHY, C. (1994). *Racismo y currículum*. Madrid: Morata.
- PASCUAL, J. (1992). «El repte de l'escola multicultural». A: ALEGRET, J. L. *Sobre interculturalitat*. Girona: Fundació SERGI.
- RAMBLA, X. (1997). «La classificació lingüística de les posicions socials a Catalunya i la Franja d'Aragó». *Revista Catalana de Sociologia*, núm. 5, p. 5-19.

- REX, J. (1986). *Race and Ethnicity*. Buckingham: Oxford University Press.
- (1992). «La metrópolis multicultural: la experiència britànica». A: LAMO DE ESPINOSA, E. (ed.). *Culturas, estados, ciudadanos. Una aproximación al multiculturalismo en Europa*. Madrid: Alianza Editorial.
- REYNAUD, J. D. (1989). *Les Règles du Jeu. L'action collective et la régulation*. París: Armand Colin.
- SAN ROMÁN, T. (1994). *La diferència inquietant. Velles i noves estratègies culturals dels gitanos*. Barcelona: Altafulla.
- (1995). *Los muros de la separación*. Barcelona: Publicacions de la UAB.
- SAUNDERS, P. (1987). *Social Theory and the Urban Question*. Londres: Unwin-Hyman.
- STOER, S.; CORTESAO, L. (1995). «Critical inter/multicultural education and the process of transnationalisation: a view from the semiperiphery». *Journal of Educational Policy*, vol. 10, núm. 4, p. 373-384.
- TROYNA, B. (1993). *Racism and Education*. Buckingham. Oxford: Oxford University Press.
- TROYNA, B.; WILLIAMS, J. (1986). *Racism, Education and the State*. Londres: Croom Helm.
- WIEVIORKA, M. (1992/ 1991). *El espacio del Racismo*. Barcelona: Paidós.
- (1992). *La France raciste*. París: Seuil.
- WINDISCH, U. (1992). *Speech and Reasoning in Everyday Life*. Cambridge: CUP.
- WOOLARD, K. (1989). *Double Talk. Bilingualism and the Politics of Ethnicity in Catalonia*. Califòrnia: Stanford University Press.
- YUVAL-DAVIS, N. (1997). *Gender and Nation*. Londres: SAGE.

